

Zemské desky

Vojtěch Hermann, Jakub Kudlička

Zemské desky

- Úřední knihy vzniklé z činnosti zemského soudu (počátky v letech 1260 – 1270).
- Knihy byly vedeny pro svobodné (alodní) vlastnictví.
- Desky se sepisovaly v tzv. **kvaternech**, což byly čtyři archy, které byly později svázané do knihy.
- Nejstarší zápisy jsou v latině, dále od roku 1495 v češtině, ale po třicetileté válce převládá němčina.
- Zápis do desek měl, zejména v době stavovského státu, nejvyšší právní hodnotu.
- Očíslovány byly roku 1795 – předtím byly barevně označovány.
- Úřad byl zrušen Josefem II. v roce 1783, ale definitivní konec knih byl až v 60. letech 20. století.
- Desky jsou uloženy v Národním archivu v Praze.

Země Koruny české

```
graph TD; A[Země Koruny české] --> B[České zemské desky]; A --> C[Moravské zemské desky]; A --> D[Zemské desky ve Slezsku]; D --> E[opavského knížectví]; D --> F[krnovského knížectví];
```

České zemské desky

Moravské zemské desky

Zemské desky ve Slezsku

opavského knížectví

krnovského knížectví

Dělení českých zemských desek

- **Desky pŕuhonné a nálezové** → evidovaly pŕuhony (= pohnání pŕed zemský soud), tj. žaloby, obžalování z trestního provinění a rozsudky (nálezy)
- **Desky trhové** → zápisy o prodeji, koupi a pŕevodech alodního nemovitého majetku, který musel být plně svobodný.

Za Karla IV. se pŕidávají:

- **Desky zápisné** → záznamy dluhŕ → (menší do 100 kop grošŕ českých x větší nad 100 kop grošŕ českých)

Za Vladislava II. vznikají:

- **Desky památné** → obecné nálezy a rozsudky, královské majestáty, usnesení sněmu apod.

Význam zemských desek

- Zápis v zemských deskách byl nezvratným důkazem držby majetku.
- Jsou cenným pramenem pro poznání fungování středověkého (novověkého) práva; je možné jich využívat k výzkumu historického vývoje českého jazyka.
- Jsou cenným zdrojem poznání hospodářských, sociálních, právních, ale i kulturních poměrů tehdejší doby.

České zemské desky

- Původně nazvány „*registra raegalia*“ sloužily jako zápisy, jež prováděl zemský písař (první zmínka o jejich existenci je z konce 70. let 13. století).
- Především v nejisté době po vymření Přemyslovců si takto šlechta zajišťovala svůj majetek.
- Dne **2. června 1541** došlo k velkému požáru Pražského hradu a Malé Strany, při kterém byly zemské desky zcela zničeny a dochoval se pouze svazek z let 1316-1325.
- Aby se předešlo podobné situaci, byly udělány opisy, bylo to však příliš nákladné, a proto bylo opsáno jen 23 knih.

Ukázka ze zemských desek

103. J̄ohanka z̄ Heraltic poh. Havla z̄ Batelov̄a a na Nosislavi etc. ze sta zl. a ze XX zl. dob. uher. etc., že nebožtík muž muoj Jan z̄ Nosislavi poručil mi jest na smrtné posteli mimo věno mé padesáte zl. a vinohrad Greft, toho mi dáti nechce vedle rozkázání muže mého a bratra svého. Ználi etc. chci na panském nálezu dosti míti. Šk. op. por. č. pana Kunu z̄ Kunštat̄u a na Hodoníně.

(Zdroj:

<https://sources.cms.flu.cas.cz/src/index.php?s=v&c=at=7&bookid=859&page=288>)

Zemské desky na Moravě a ve Slezsku

- Na Moravě byly vedeny od roku 1348 ve dvou oddělených řadách: brněnské a olomoucké. Od roku 1642 byly desky sjednoceny v řadu jedinou.
- Všechny se dochovaly v pergamenových originálech do roku 1850 a jsou uloženy v Moravském zemském archivu v Brně.
- Ve Slezsku byly vedeny zemské desky krnovského a opavského knížectví od konce 14. století, jsou uloženy v Zemském archivu v Opavě.

Edice

- **ZD v Čechách:**

EMLER, Josef - DVORSKÝ, František (ed.): Nejstarší zbytky desk z

EMLER, Josef (ed.): Pozůstatky desk zemských království českého

EMLER, Josef (ed.): Pozůstatky desk zemských království českého

- **ZD na Moravě:**

CHLUMECKÝ, Petr – CHYTIL, Josef – DEMUTH, Karl – WOLFSKR
Mähren. I. sv. řady brněnské 1348-1466. Brünn 1856.

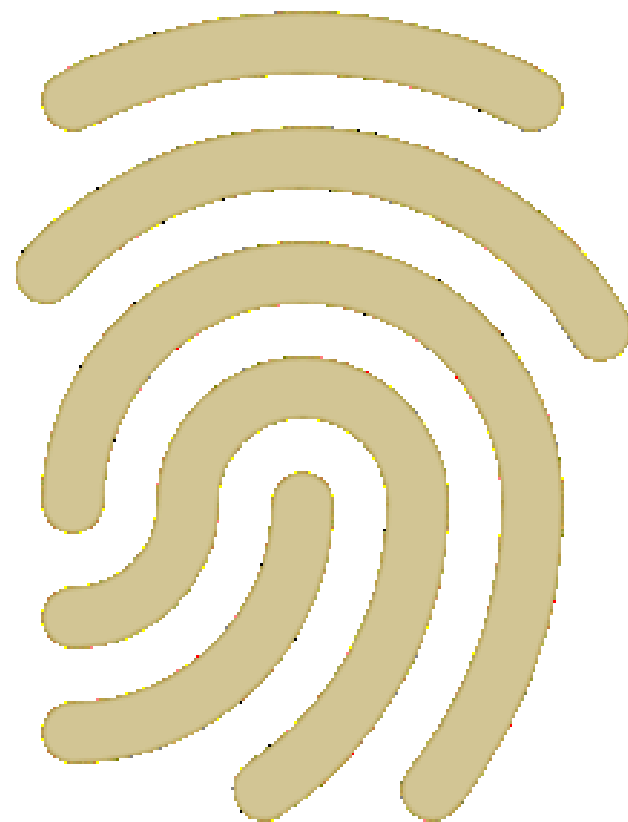
CHLUMECKÝ, Petr – CHYTIL, Josef – DEMUTH, Karl – WOLFSKR
Mähren. I. sv. řady olomoucké 1348-1466. Brünn 1856.

KALINA, Tomáš (ed.): Moravské zemské desky. II. sv. řady brněnské 1480-1566. Brno 1950.

ROHLÍK, Miloslav (ed.): Moravské zemské desky. III. sv. řady brněnské 1567-1621. Brno 1957.

MATĚJEK, František (ed.): Moravské zemské desky. II. sv. řady olomoucké 1480-1566. Brno 1948.

MATĚJEK, František (ed.): Moravské zemské desky. III. sv. řady olomoucké 1566-1621. Brno 1953.

Edice

- **ZD na Moravě:**

BRANDL, Vincenc (ed.): Libri citationum et sententiarum seu. Knihy půhonné a nálezové I. Vetustissimae, que exstant, citationes cuae Olomucensis (1374–1398), První kniha půhonů Olomúckých (1405–1411). Brno 1872. V letech 1873 až 1895 vydal Vincenc Brandl dalších osm svazků edice těchto knih z 15. století.

BRETHOLZ, Bertold (ed.) Libri citationum et sententiarum VII (1490–1503). Brno 1911.

- **ZD ze Slezska:**

KAPRAS, Jan (ed.): Pozůstatky knih zemského práva knížectví opavského. Díl 1. Knihy přední. Část první. Praha 1906.

KAPRAS, Jan (ed.): Pozůstatky knih zemského práva knížectví opavského. Díl 2. Desky zemské. Část první. Praha 1908.

PRIX, Dalibor (ed.): Zemské desky krnovské I. 1403-1522. Opava 2008.

ROHLÍK, Miloslav (ed.): Opavské zemské desky. Knihy zadní 1537-1613. Opava 1961.

Literatura

- BURDOVÁ, Pavla: Desky zemské království českého. Praha 1990.
- HLAVÁČEK, Ivan - KAŠPAR, Jaroslav - NOVÝ, Rostislav: Vademecum pomocných věd historických. Jinočany 2002.
- KRMÍČKOVÁ, Helena: Edice středověkého diplomatického materiálu. Brno 2014.
- ŠEBÁNEK, Jindřich – FIALA, Zdeněk – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka: Česká diplomatika do roku 1848. 2. vyd. Praha 1971.